

Smiaue teski

18.01.2005

FUNDACJA GENERAL ELŻBIETY
Archiwum i Muzeum Pomorskie Armii
oraz Wojskowej Służby Polowej
100 Toruń, ul. Podmurna 1, 83-100 Toruń
e-mail: fapak@wp.pl, www.fowackie.pl
NIP 956 16 25 127; KRS 0000041
Nr r-ku 82 1090 1506 0000 6000 5002 0244

Smiaue:
Andrzej Neumann
338 Daxneri

Toruń
„Grunwald”-PAP
+ Neumann Zygmunt
ps. „Lufa”

M: 899/1602 Pom.

**SPIS ZAWARTOŚCI
TECZKI**

Neumann Zygmunt .....

J: M-899/1602 Pom. ....

Toruń „Grunwald” - BRJ .....

I./1. Relacja k. 7 s. 1-8

I./2. Dokumenty (sensu stricto) dotyczące relatora —

I./3. Inne materiały dokumentacyjne dotyczące relatora k. 1 s. 1-2

II. Materiały uzupełniające relację k. 3 s. 1-3

III./1. Materiały dotyczące rodziny relatora —

III./2. Materiały dotyczące ogólnie okresu sprzed 1939 r. —

III./3. Materiały dotyczące ogólnie okresu okupacji (1939-1945) —

III./4. Materiały dotyczące ogólnie okresu po 1945 —

III./5. Inne ... —

IV. Korespondencja

1) z rodzimymi k. 3 s. 1-3

V. Nazwiskowe karty informacyjne k. 25

VI. Fotografie szereg ikonografii

1/1. Relacja - Neumann Zygmunt

1. Biogram - relacja Jaimy Walentynowicz,
młpis z uzupeł. otórkami k. 1 s. 1
2. Wspómnienia do relacji autorstwa
Jury Stymy Neumann (wórkii), młpis
oryg. - data wpłytu 15.03.1997 k. 1 s. 2-3
3. Walentynowicz J. - rózne wersje
biogramów - relacji, młpisy k. 5 s. 4-8

NEUMANN ZYGMUNT (1890-1944) żołnierz PAP w Toruniu.

Urf. 5.I.1890r. w Józefowie pow.Koło, syn rolników Andrzeja i Augusty z d.Wegner. Ukończył Seminarium Nauczycielskie oraz kursy buchalteryjne w szkole Hankowskiego w Warszawie. Do roku 1920/ pracował w Warszawie jako buchalter, ^{Po przeniesieniu się} ~~po czym~~ przeniósł się do Torunia ^{był} najpierw współwłaścicielem, a następnie właścicielem sklepu "Pomorskiej Spółki Myśliwskiej" w Toruniu przy ul. Łaziennej.

W czasie okupacji był zaprzysiężonym członkiem ~~PAP~~ ^{Pobliży Armii} zaopatrząc organizację w broń. Podczas masowych aresztowań członków tej organizacji został również, wraz z żoną Jadwigą, ~~po czym~~ ^{sierpień 1943r.} aresztowany. Wstępne jego przesłuchania przeprowadzało Gestapo w Toruniu. ^{Został} przewieziony ~~jego~~ ^z żoną ~~jego~~ ^z wraz z innymi więźniami. ^{zdrze} W listopadzie 1943r. do więzienia Gestapo w Bydgoszczy, ¹⁹ był osadzony i przesłuchiwany do końca lutego 1944r. ^{Narysował} ~~po czym~~ ^{W wyniku} stał przeniesiony do więzienia śledczego w Bydgoszczy. ^{rozprawy} Rozprawy sądowej jego i współoskarżonych, również żołnierzy PAP, Józefa Nowaka i Feliksa Makowskiego, odbyła się 17.VIII.44r. w Gdańsku przed Wyższym Sądem Krajowym (Strafsenat des Oberlandesgericht). ^{zgodnym} Wszyscy trzej ~~został~~ ^{został} skazani na śmierć. Wyrok ^{zgodnym} przez ścieżkę wykonano w więzieniu w Gdańsku dn. 13.X.1944r. Pochowany ~~był~~ ^{na} cmentarzu Zaspa. ^{H. rareni z parafii}

Wodzony
w tymże roku
z bronią

15.XI
1943r.

Razem z
nimi

- AP AK, T: Neumann Z.;
- 3) T. Jaszowski, "Gestapo" str. 120 / s. 120
- 2) K. Ciechanowski, "Ruch Oporu" str. 123 / ... Janina Walentynowicz

- 3) Walcha podziemna ...
- 4) Terize, Pobliży Armii Pomtania w dokumentach bydgoskiego gulapo. Rocz. Pomorski R. 18: 1988 s. 75-110;
- 7) Chudy A., Cmentarz Zaspa - spis pochowanych osób z obrotu 1939-1945, Gdańsk, 1978 s. 208.

Wpłynęło dnia 15.03.97 2
Ldz. 9171 28/97

Zygmunt Neumann

data urod. 5. stycznia ~~188~~ 1890 r.

miejsce urod. : Józefowo pow. Koło
Rodzice : Andrzej i Augusta z d. Nęgnar

Zawód rodziców : rolnicy

Merguczał do Seminarium Nauczyielskiego
i skończył 4 klasy. Brak danych w
jakim miesiącu Merguczał do Seminarium
i czy je ukończył.

W Warszawie ukończył Kursy Buchalte-
ryjne Hankowskiego? Brak danych
kiedy. Nie zachowały się żadne świadectwa.

Po ukończeniu kursu pracował w Warszawie
w jakiejś firmie w biurze jako buchalter.

Po roku 1920 był początkowo współwłaści-
cielem, a następnie właścicielem sklepu
"Pomorska Spółka Myśliwska" w Toruniu.

Zawód wyuczony - buchalter

Zawód wykonywany - kupiec

O ile mi wiadomo Zygmunt Neumann³
w wojsku nie służył, ^{z uwagi na choroby zdrowotne} starał się brać udział
ani w I ani w II wojnie światowej.
Również jak mi wiadomo, nie należał do
żadnej organizacji.
Jak wynika z różnych źródeł - należał
do Polskiej Armii Powstania.

Krzyszyna Neumann (córka)
awant. powieści. 43 v.

T. Jassowski - Bestapa - str. 120
Lichanowski - Ruka oporu str. 123
rel. Krzyszyna Neumann

ASH
2gi egz.
F
4
NEUMANN ZYGMUNT /1890-1944/ członek PAP w Toruniu.

Urodzony 5 I 1890 r. w Józefowie, pow. Koło; syn rolników Andrzeja i Augusty z d. Wegner. Ukończył 4 klasy Seminarium Nauczycielskiego oraz kursy buchalteryjne w Szkole Hankowskiego w Warszawie. Do 1970r. pracował jako buchalter w Warszawie. Do przeniesienia się w tym roku do Torunia był najpierw współwłaścicielem, a następnie właścicielem sklepu z bronią Pomorskiej Spółki Myśliwskiej w Toruniu przy ul. Łazińskiej. Ze względu na stan zdrowia nie odbywał służby wojskowej; nie brał też udziału w I i II wojnie światowej. Do 1939 r. nie należał do żadnej organizacji.

Był z pochodzenia Niemcem ożenionym z Polką, miał obywatelstwo polskie. W domu Neumanna używano języka polskiego. W 1939 r. został przez burmistrza m. Torunia zmuszony do przyjęcia II grupy niemieckiej listy narodowościowej, bez której nie mógłby prowadzić sklepu z bronią i sprzętem myśliwskim oraz warsztatu rusznikarskiego. Został zaprzysiężonym członkiem tajnej organizacji Polska Armia Powstania /data nie jest znana/ i zaopatrywał ją w broń. Podczas fali aresztowań członków PAP, rozpoczętej w sierpniu 1943 r. Neumann razem z żoną Jadwigą został aresztowany 15 X 1943 r. Wstępnie przesłuchiwany był przez gestapo w Toruniu. W listopadzie tegoż roku został przewieziony z żoną i innymi aresztowanymi do więzienia gestapo w Bydgoszczy, gdzie przesłuchiwano go do końca lutego 1944r. W dn. 1 III t egoż roku został przeniesiony do więzienia sądowego w Bydgoszczy i przekazany do dyspozycji prokuratora. W wyniku rozprawy sądowej jego i współoskarżonych - Józefa Nowaka i Feliksa Makowskiego, która odbyła się przed Wyższym Sądem Krajowym Stratsenat des Oberlandesgericht w dn. 17 VIII 1944 r. w Gdańsku razem z nimi został skazany na karę śmierci. Wyrok został wykonany przez zgilotynowanie w więzieniu w Gdańsku w dn. 13 X 1944 r. Pochowany na cmentarzu Zaspa razem z pozostałymi skazanymi.

Żona Neumanna Jadwiga, również więziona przez gestapo, przeżyła wojnę. Z córką Krystyną /syn nie żyje/ mieszka obecnie w Poznaniu.

AP AK, T.: Neumann Z.; Chud A., Cmentarz Zaspa - spis pochowanych osób z okresu 1939-1945, Gdańsk 1978 s.202; Ciechanowski K., Ruch oporu ...; Jaszowski T., Gestapo ... s.120; Tenże, Polska Armia Powstania w dokumentach bydgoskiego gestapo . Rocznik Toruński R. 18; 1988 s.75-110; Walka Podziemna ...

Neumann Zygmunt ps. "Lufa" 18 /1890-1944/ członek PAP w Toruniu.

Urodzony 5 I 1890 r. w Józefowie, pow. Koło; syn rolników Andrzeja i Augusty z d. Wegner. Ukończył 4 klasy Seminarium Nauczycielskiego oraz kursy buchalteryjne w Szkole Hankowskiego w Warszawie. Do 1920 r. pracował jako księgowy w Warszawie.

Po przeniesieniu się w tymże roku do Torunia był najpierw współwłaścicielem, a następnie właścicielem sklepu z bronią Pomorskiej Spółki Myśliwskiej w Toruniu przy ul. Łaziennej nr 32. Ze względu na stan zdrowia nie odbywał służby wojskowej i nie brał udziału w I wojnie światowej. Do 1939 r. nie należał do żadnej organizacji.

Był z pochodzenia Niemcem, ożenionym z Polką; miał obywatelstwo polskie, ustosunkowany antyhitlerowsko. W domu Neumanna używano języka polskiego. W jesieni 1939 r. został przez nowego burmistrza m. Torunia zmuszony do przyjęcia II grupy niemieckiej listy narodowościowej, bez której nie mógłby nadal prowadzić sklepu z bronią i sprzętem myśliwskim oraz warsztatu rusznikarskiego. W grudniu 1939 r. nawiązał z nim kontakt T. Grygier - emisariusz z Poznania, wysłany celem zorientowania się w możliwościach organizacji grup konspiracyjnych na Pomorzu. W Toruniu kontaktował się z członkami Grunwaldu - Piotrem Czubakiem i Bernardem Thrunem.

Został zaprzysiężonym członkiem tajnej organizacji Polska Armia Powstania /data ^{zaprzysiężenia} nie jest znana/ ze stopniem organizacyjnym chorażego i funkcją szefa uzbrojenia. Zaopatrywał członków PAP w broń i amunicję. Podczas fali aresztowań członków PAP, rozpoczętej w sierpniu 1943 r. Neumann razem z żoną został aresztowany w dniu 15 X 1943 r. i przesłuchiwany najpierw przez Gestapo w Toruniu. W listopadzie tegoż roku został przewieziony z żoną i innymi aresztowanymi do więzienia gestapo w Bydgoszczy, gdzie przesłuchiwano go do końca 1944 r. W dniu 1 III tegoż roku został przeniesiony do więzienia sądowego w Bydgoszczy i przekazany do dyspozycji prokuratora. W wyniku rozprawy sądowej jego i współoskarżonych - Józefa Nowaka, Feliksa Nowakowskiego, Leona Sandera Władysławę Kamińskiej, która odbyła się przed Wyższym Sądem Krajowym /Strafsenat des Oberlandesgericht/ w dniu 17 VIII 1944 r. w Gdańsku, razem z nimi został skazany na karę śmierci, z uzasadnieniem: "za usiłowanie dokonania zamachu na III Rzeszę przez przygotowanie powstania zbrojnego mającego na celu odrodzenie w rozszerzonych granicach nowej Polski".

6

Wyrok został wykonany przez zgilotynowanie w więzieniu w Gdańsku w dniu 13 X 1944 r. Pochowany na cmentarzu Zaspa razem z pozostałymi skazanymi.

Żona Jadwiga, również więziona przez gestapo, przeżyła wojnę. Z córką Krystyną /syn nie żyje/ mieszka obecnie w Poznaniu.

AP AK, Kartoteka Insp.Toruń, T.:Neumann Z.; Schaddach J.;

AP Tor. Zw. ZBOWiD, spis 4/473, s.37;

Chudy A., Cmentarz Zaspa - spis pochowanych osób z okresu 1939-1945, Gdańsk 1978 s.202; Ciechanowski K., Ruch oporu .../tu rok ur. 1985/; Jaszowski T., Gestapo ... s.120; Tenże, Polska Armia Powstania Gąsiorowski A., Geneza ... s.103; Jaszowski T., Gestapo ... s.120; Tenże, Polska Armia Powstania w dokumentach bydgoskiego gestapo Rocz. Toruński R. 18; 1988 s.75-110; Walka podziemna ... /tu rok ur.1895/

Janina Walentynowicz

I 182

7

Neumann Zygmunt ps. "Lufa" 18 /1890-1944/ członek PAP w Toruniu.

Urodzony 5 I 1890 r. w Józefowie, pow. Koło; syn rolników Andrzeja i Augusty z d. Wegner. Ukończył 4 klasy Seminarium Nauczycielskiego oraz kursy buchalteryjne w Szkole Hankowskiego w Warszawie. Do 1920 r. pracował jako księgowy w Warszawie.

Po przeniesieniu się w tymże roku do Torunia był najpierw współwłaścicielem, a następnie właścicielem sklepu z bronią Pomorskiej Spółki Myśliwskiej w Toruniu przy ul. Łaziennej nr 32. Ze względu na stan zdrowia nie odbywał służby wojskowej i nie brał udziału w I wojnie światowej. Do 1939 r. nie należał do żadnej organizacji.

Był z pochodzenia Niemcem, ożenionym z Polką; miał obywatelstwo polskie, ustosunkowany antyhitlerowsko. W domu Neumanna używano języka polskiego. W jesieni 1939 r. został przez nowego burmistrza m. Torunia zmuszony do przyjęcia II grupy niemieckiej listy narodowościowej, bez której nie mógłby nadal prowadzić sklepu z bronią i sprzętem myśliwskim oraz warsztatu rusznikarskiego. W grudniu 1939 r. nawiązał z nim kontakt T. Grygier - emisariusz z Poznania, wysłany celem zorientowania się w możliwościach organizacji grup konspiracyjnych na Pomorzu. W Toruniu kontaktował się z członkami Grunwaldu - Piotrem Czubakiem i Bernardem Thrunem.

Został zaprzysiężonym członkiem tajnej organizacji Polska Armia Powstania /data nie jest znana/ ze stopniem organizacyjnym chorążego i funkcją szefa uzbrojenia. Zaopatrywał członków PAP w broń i amunicję. Podczas fali aresztowań członków PAP, rozpoczętej w sierpniu 1943 r. Neumann razem z żoną został aresztowany

w dniu 15 X 1943 r. i przesłuchiwany najpierw przez Gestapo w Toruniu. W listopadzie tegoż roku został przewieziony z żoną i innymi aresztowanymi do więzienia gestapo w Bydgoszczy, gdzie przesłuchiwano go do końca 1944 r. W dniu 1 III tegoż roku został przeniesiony do więzienia sądowego w Bydgoszczy i przekazany do dyspozycji prokuratora. W wyniku rozprawy sądowej jego i współoskarżonych - Józefa Nowaka, Feliksa Nowakowskiego, Leona Sandera i Władysławy Kamińskiej, która odbyła się przed Wyższym Sądem Krajowym /Strafsenat des Oberlandesgericht/ w dniu 17 VIII 1944 r. w Gdańsku. Razem z nimi został skazany na karę śmierci, z uzasadnieniem: "za usiłowanie dokonania zamachu na III Rzeszę przez przygotowanie powstania zbrojnego mającego na celu odrodzenie w rozszerzonych granicach nowej Polski"

Wyrok został wykonany przez zgilotynowanie w więzieniu w Gdańsku w dniu 13 X 1944 r. Pochowany na cmentarzu Zaspa razem z pozostałymi skazanymi.

Żona Jadwiga, również więziona przez gestapo, przeżyła wojnę. Z córką Krystyną /syn nie żyje/ mieszka obecnie w Poznaniu.

AP AK, Kartoteka Insp.Toruń, T.:Neumann Z.; Schaddach J.;

AP Tor. Zw. ZBOWiD, spis 4/473, s.37

Chudy A., Cmentarz Zaspa - spis pochowanych osób z okresu 1939-1945,

Gdańsk 1978 s.202; Ciechanowski K., Ruch oporu .../tu rok ur.

1985/; ~~Jasnowski - Wy - Gestapo - s. 120 - Tenże - Polska Armia - Do -~~

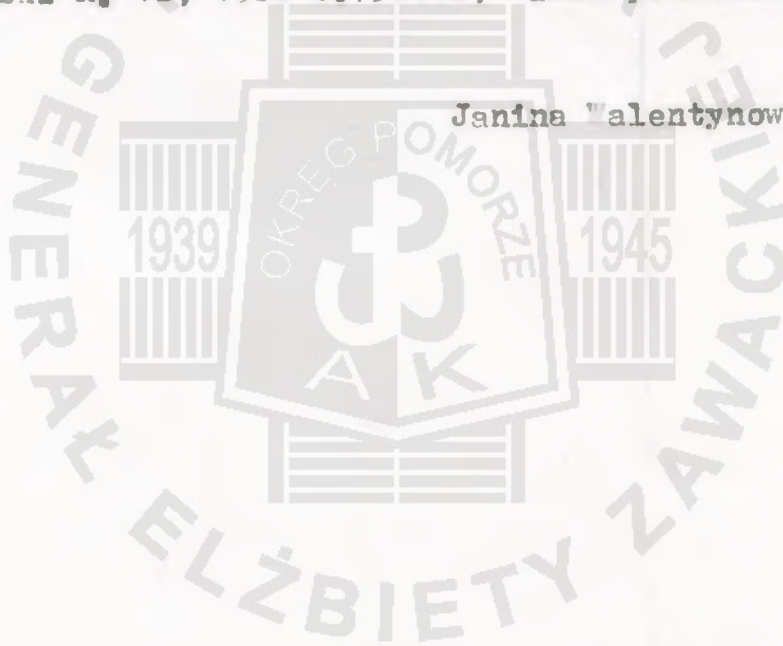
Gąsiorowski A., Geneza ... s.103; Jaszowski T., Gestapo ... s.120;

Tenże, Polska Armia Powstania w dokumentach bydgoskiego gestapo

Rocz. Toruński R. 18; 1988 s.75-110; Walka podziemna ... /tu rok

ur.1895/

Janina Walentynowicz

I/3. Inne materiały dokumentacyjne -
- Neumann Sygmut:

1. Chudy A., Cmentarz Zaspa - spis pochowanych osób z okresu 1939-1945, Goleniów 1978, s. 102, poz. 2560, kserokop. k. 1 s. 1-2

10. 1806. USC-I 1944-2562-
2018 ✓
M A K O W S K I Feliks 26.11.1919, + 13.10.1944, g.12⁰⁰
robotnik Krajęczyn, stracony w
Zam.:Toruń pow. Płock. więzieniu, ul.
Kurkowa.
Podał do USC-I, -prokurator m.Gdańska. Poch.17.10.1944 r.
- W.Jastrzębski, -"Terror i zbrodnia", str.217. "... Zygmunt Neumann/II grupa niemieckiej listy narodowej/, Józef Nowak /III grupa/i Feliks Makowski /ur.1919 r./ skazani na śmierć.. Zygmunt Neumann/ur.1885 r./był właścicielem sklepu i warsztatu ruzsznikarskiego w Toruniu.Przed wojną obywatel polski narodowości niemieckiej, w czasie wojny przyjął II grupę niemieckiej listy narodowej na polecenie organizacji. Józef Nowak/ur.1894 r./, zatrudniony w warsztacie Neumanna, otrzymywał od swego zwierzchnika broń, którą przekazywał dowódcy "Gru PAP". -/ Skróć org.podziemnej-Polska Armia Powstania/. K.Ciechanowski, -"Ruch oporu na Pomorzu Gdańskim, 1939-1945", str.368. - "Makowski Feliks, ur.26.XI.1919 roku, członek PAP w Toruniu.Aresztowany w październiku 1943 roku, został skazany w czerwcu 1944 roku wyrokiem sądu w Gdańsku na karę śmierci. Wyrok wykonano."-
-
- 11.1809. 2560. N E U M A N N Zygmunt 5.01.1886, + 13.10.1944r.g.12⁰⁰
2018 ✓
kupiec Józefów, stracony w więzieniu
Zam.: Toruń pow. Koło Gdańsk, ul.Kurkowa.
Podał do USC-I :-prokurator m.Gdańska. Poch.13.10.1944r.
- K.Ciechanowski, -"Ruch oporu....", str.371. "Neumann Zygmunt ura 5.I.1885 roku, Niemiec, obywatel polski, właściciel sklepu z bronią myśliwską i warsztatu ruzsznikarskiego w Toruniu. Członek PAP, dostarczył organizacji kilka sztuk broni.Aresztowany w październiku 1943 r., skazany na karę śmierci przez sąd w Gdańsku.Wyrok wykonano w 1944 roku."- /Rozbieżność d.ur./
-
12. 1810. 2561. N O W A K Józef 13.02.1894, + 13.10.1944r.g.12⁰⁰
2018 ✓
kował bułowlany Ciszkowo, pow. stracony w więzieniu
Zam.:Toruń Czarnków j.w./Poch.:13.10.1944/
- K.Ciechanowski, -"Ruch oporu...", str.372. "Nowak Józef, ur. 13.II.1894 roku, członek PAP w Toruniu.Aresztowany w październiku 1943 roku, został wyrokiem sądu w Gdańsku skazany w czerwcu 1944 roku na śmierć, wyrok wykonano."-
-
13. 1807. 2531. P A R E D I Andree 9.01.1921, + 20.10.1944r.g.12⁰⁰
Francuz pomocnik fryzjera, Nicca, stracony w więzieniu
Zam.:Gdańsk, obóz Stecni! Francja Gdańsk, ul.Kurkowa
Schichau, Ferdynand II/obóz pracy przymusowej/.
Do USC-I podał:-prokurator m.Gdańska./Pochowany: 20.10.1944r./
-
14. 1808. 2657. S T E F A Ń S K I Antoni 2.06.1914, + 20.10.1944 r.g.12⁰⁰
2018 ✓
robotnik budowlany Papowo stracony w więzieniu
Zam.:Toruń Toruńskie j.w.
Żona Helena z d.Marszarie/T/. Podał:prok.m.Gdańska, poch.20.10.
-
15. 1811. 2608. C I E S Z Y Ń S K I 31.03.1919,+ 20.10.1944r.g.12⁰⁰
2018 ✓
robotnik rolny Stanisław Sokołowo, pow. stracony w więzieniu
Zam.:Rokitnica Nowa, Golub-Dobrzyń j.w.
pow. Rypin. Podał:prokurator m.Gdańska. Pochowany:20.10.1944r.
-
16. 1812. 2607. U K O M S K I Bernard 20.05.1880,+ 20.10.1944r.g.12⁰⁰
2018 ✓
rolnik Kurzętnik, stracony w więzieniu
Zam.:Rumienica, p.Nowe p.N.Miasto Lubj.w.
Miasto Lubawskie. Żona Anna z d.Rolka. /Reszta jak 13tej/.

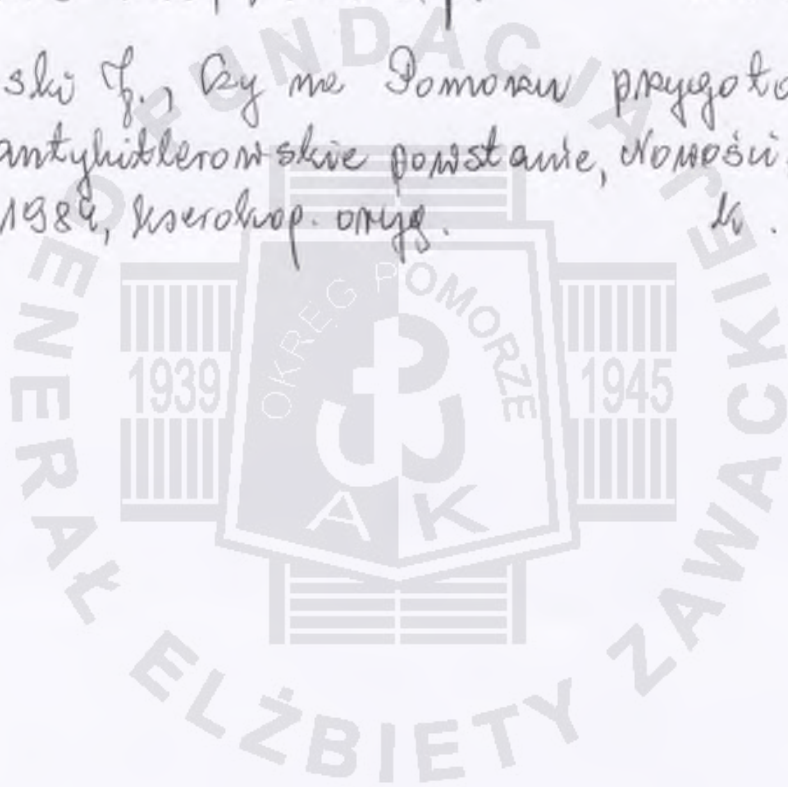
Chudy A., Cmentarz Gaspa - spis osób pochowanych
osób w okresie 1939-1945, Gdańsk 1978

2

II. Materiały uzupełniające relacje -
- Neumann Zygmunt:

1. Walentynowicz J., biogram, Neumann Zygmunt", [w:] Stow. biograf. konspiracji pomorskiej 1939-1945, Toruń 1997, cz. 3, s. 119-120, kserokop. k. 2 s. 1-2
2. Fabiszewski J., Był me Pomoran przygotowywano antyhitlerowskie powstanie, Komuni, z 21.09.1989, kserokop. oryg. k. 1 s. 3

Neumann Zygmunt ps. „Lufa” (1890–1944)
członek PAP w Toruniu.

Urodzony 5 I 1890 r. w Józefowie, pow. Koło; syn rolników Andrzeja i Augusty z d. Wegner. Ukończył 4 klasy Seminarium Nauczycielskiego oraz kursy buchalteryjne w Szkole Hankowskiego w Warszawie. Do 1920 r. pracował jako księgowy w Warszawie. Po przeniesieniu się w tymże roku do Torunia był najpierw współwłaścicielem, a następnie właścicielem sklepu z bronią Pomorskiej Spółki Myśliwskiej w Toruniu przy ul. Łaziennej nr 32. Ze względu na stan zdrowia nie odbywał służby wojskowej i nie brał udziału w I wojnie światowej. Do 1939 r. nie należał do żadnej organizacji.

Był z pochodzenia Niemcem, ożenionym z Polką; miał obywatelstwo polskie, ustosunkowany antyhitlerowsko. W domu Neumanna używano języka polskiego. W jesieni 1939 r. został przez nowego burmistrza m. Torunia zmuszony do przyjęcia II grupy niemieckiej listy narodowościowej, bez której nie mógłby nadal prowadzić sklepu z bronią i sprzętem myśliwskim oraz warsztatu rusznikarskiego. W grudniu 1939 r. nawiązał z nim kontakt T. Grygier — emisariusz z Poznania, wysłany celem zorientowania się w możliwościach organizacji grup konspiracyjnych na Pomorzu. W Toruniu kontaktował się z członkami „Grunwaldu” — Piotrem Czubakiem i Bernardem Thrunem.

Został zaprzysiężonym członkiem tajnej organizacji Polska Armia Powstania (data zaprzysiężenia nie jest znana) ze stopniem organizacyjnym chorążego i funkcją szefa uzbrojenia. Zaopatrywał członków PAP w broń i amunicję. Podczas fali aresztowań członków PAP, rozpoczętej w sierpniu 1943 r., Neumann razem z żoną został aresztowany w dniu 15 X 1943 r. i przesłuchiwany najpierw przez gestapo w Toruniu. W listopadzie tegoż roku został przewieziony z żoną i innymi aresztowanymi do więzienia gestapo w Bydgoszczy, gdzie przesłuchiwano go do końca lutego 1944 r. W dniu 1 III tegoż roku został przeniesiony do więzienia sądowego w Bydgoszczy i przekazany do dyspozycji prokuratora. W wyniku rozprawy sądowej jego i współoskarżonych — Józefa Nowaka, Władysławy Kamińskiej, Feliska Nowakowskiego i Leona Sandera, która odbyła się przed Wyższym Sądem Krajowym (Strafsenat des Oberlandesgericht) w dniu 17 VIII 1944 r. w Gdańsku, razem

2
z nimi został skazany na karę śmierci, z uzasadnieniem: „za usiłowanie dokonania zamachu na III Rzeszę przez przygotowanie powstania zbrojnego mającego na celu odrodzenie w rozszerzonych granicach nowej Polski”.

Wyrok został wykonany przez zgilotynowanie w więzieniu w Gdańsku w dniu 13 X 1944 r. Pochowany na cmentarzu Zaspa razem z pozostałymi skazanymi.

Żona Jadwiga, również więziona przez gestapo, przeżyła wojnę. Z córką Krystyną (syn nie żyje) mieszka obecnie w Poznaniu.

AP AK, Kartoteka Insp. Toruń, T.: Neumann Z.; Schaddach J.; AP Tor. Zw. ZBOWiD, spis 4/473, s. 37; Chudy A., *Zaspa ...*, s. 202; Ciechanowski K., *Ruch oporu...* (tu rok ur. 1895); Gąsiorowski A., *Geneza...*, s. 103; Jaszowski T., *Gestapo...*, s. 120; Tenże, *Polska Armia Powstania w dokumentach bydgoskiego gestapo*, Roczn. Toruński, R. 18: 1988, s. 75–110; *Walka podziemna...* (tu rok ur. 1895)

Janina Walentynowicz

Słow. biograficzny konspiracyjnej
pomorskiej 1939-1945, Toruń 1997,
s. 3

Czy na Pomorzu przygotowywano antyhitlerowskie powstanie?

Myszę, że żyją jeszcze w Toruniu i miejscowościach dzisiejszego województwa toruńskiego ludzie, którzy pamiętają datę 17 sierpnia 1944 roku. W tym dniu hitlerowskie władze okupacyjne wykonały wyrok na trzech mieszkańcach Torunia. Treść wyroku brzmiała: „W imieniu narodu niemieckiego skazuje oskarżonych: Zygmunta Neumana z Torunia, ul. Łazienna 32, Józefa Nowaka z Torunia, ul. Chełmińska 137 oraz Feliksa Makowskiego z Torunia, ul. Książęca 38 na karę śmierci za usiłowanie dokonania zamachu na Trzecią Rzeszę przez przygotowanie powstania zbrojnego mającego na celu odroczenie w rozszerzonych granicach nowej Polski. Podpisali: dr Bauerman — przewodniczący Sądu Specjalnego, dr Hoffman — wyższy radca sądowny i wiceprezes sądu, dr Mews — wyższy radca sądowny oraz urzędnik prokuratury referendarz Wolf Bechert”.

Dlaczego wspominam dziś, w czterdziści lat po tym wydarzeniu, mało znany fragment historii Torunia? Po to, aby uzupełnić i wyjaśnić wydarzenia z tamtych lat, gdyż mają one nadal wiele znaków zagadki. Wyżej wymienieni toruńczycy działali w tutejszym ruchu oporu. Wpadli w ręce swych prześladowców w okolicznościach, które znamy raczej z zachowanych dokumentów gestapowskich. Czy można tym dokumentom w pełni ufać? Czy wreszcie prześladowani, aby ratować organizację podziemną i własne głowy, powiedzieli wszystko co wiedzieli i robili, przesłuchującym ich gestapowcom?

Z protokołów przesłuchań zatrzymanych wynika, że hitlerowcy uzyskali informacje, że w Toruniu przy ul. Żeglarskiej 25, na drugim piętrze budynku, mieszkał człowiek nie budzący dotąd podejrzeń, a zajmujący się reprezentowaniem Związku Krawieckiego, w rzeczywistości zaś będący przywódcą pomorskiej organizacji podziemnej i występujący pod pseudonimem major „Grot”. Tenże „Grot” mając swobodny dostęp do telefonu (był zainstalowany w mieszkaniu, w którym major przebywał), kontaktował się z Warszawą, tj. z tamtejszymi władzami organizacji podziemnej. Pośredniczył tu też łącznik

o pseudonimie „C”, pracujący w niemieckim banku, wykorzystywał delegacje służbowe by bezpośrednio kontaktować się z majorem, informować komendantów innych placówek o rozwoju działalności ruchu.

Major miał duże zaufanie do komendanta z Brodnicy, gdyż był on organizatorem grupy „Młody Las” wywodzącej się z byłych harcerzy. Ten ostatni zaoferował się, dla uzyskania broni dla organizacji, nawiązać kontakt ze znaną w Toruniu firmą zajmującą się sprzedażą broni „Neuman und Sohn”. W nawiązaniu kontaktu miał pośredniczyć pracownik fabryki amunicji Józef Nowak, pracujący tam jako rusznikarz. Komendantowi w Brodnicy major wydawał też zaświadczenia in blanco o przynależności do polskiej organizacji podziemnej, zwracając uwagę na odpowiedzialność za przyjmowanie nowych członków. Temu też komendantowi podczas jednego ze spotkań major zwierzył się, że wkrótce ma przyjechać z Centrali z Warszawy człowiek, który pod hasłem: „Malbork — Menażka — Szarotka”, przywiezie szczegółowe instrukcje dotyczące dalszych akcji antyhitlerowskich, a nawet określi termin wybuchu powstania zbrojnego na Pomorzu.

Malbork był miejscem, skąd ewentualnie, ze względu na koncentrację wojsk niemieckich miało wyjść hasło powstania. W Malborku, jak stwierdził później łącznik, z hasłem „Menażka”, produkowano, wprawdzie w sładium początkowym, części do pocisków V-2.

Ponieważ czas naglił, major mimo pewnych wątpliwości co do właściwego szyfrowania informacji, jak najszybciej uruchomił kontakty z Nowakiem, który doszedł do porozumienia z Neumanem i otrzymał od niego broń. Ta z kolei znalazła się w posiadaniu majora.

Bombardowanie Malborka nastąpiło w pierwszych dniach czerwca 1943 roku, tj. w 5 dni po przekazaniu przez „Szarotkę” szyfru do Warszawy. Krótko po bombardowaniu odbyło się spotkanie majora z komendantami placówek w Brodnicy, Rypinie i Grudziądzu. Był też łącznik w Warszawie, który podał hasło: „Menażka — Szarotka” i nazywał się Zygmuntem Trepnau. Przedstawił on też szybki termin przygotowania wybuchu powstania. Major wydał do podległych placówek rozkaz gotowości bojowej. Łącznik warszawski przedstawił dodatkowe

pach tajnej organizacji i odkryło zakonspirowaną kryjówkę na ul. Żeglarskiej 25. Aresztowano trzech łączników z powiatów: Malbork, Rypin i Grudziądz. Majora „Grot” o aresztowaniu powiadomiła przypadkowo Niemka, lokatorka tego domu, spotykając go na ulicy. Uszedł cało i zamieszkał na ul. Szewskiej 19. Nawiązywał się odtąd Rudzki. W nowym miejscu odnalazł się dowódca z Brodnicy. Zobowiązał się zawiadomić innych komendantów placówek o aresztowaniach i specjalnym zebraniu konspiracyjnym. „Saba” z Grudziądza otrzymał wykaz konfidentów wciskających się w szeregi organizacji i w tym wykazie na pierwszym miejscu figurowało nazwisko komendanta placówki w Brodnicy oznaczonego kryptonimem C.

Nie znamy szczegółów jak „Saba” znalazł nowe konspiracyjne miejsce majora. Wiemy tylko, że nie zdążył już ostrzec dowódców innych placówek o odwołaniu zebrania, na które przybyło łącznie około 30 osób. Pierwszych przybyłych tu wcześniej major zdążył ostrzec. Pozostali zostali aresztowani. Majora gestapo zastało w zajmowanym przez niego pokoju. Ogółem aresztowano około 700 osób z polskiego podziemia. Czy ktokolwiek z toruńców zna bliższe szczegóły tego wydarzenia?

JAN FABISZEWSKI

występujący pod pseudonimem „Szarotka” i bieżąco przekazujący wiadomości o przygotowywanej akcji „B”.

Ponieważ hitlerowcy deptali toruńskiej organizacji mocno po piętach, zachowywano największą ostrożność i stał też niewielkie były sukcesy podziemia. Majorowi podlegały placówki w Rypinie, Brodnicy i Grudziądzu, których komendanci spotykali się okresowo z szefem toruńskim na narađach. Narađy te, jakis czas przed aresztowaniem wymienionych wyżej, dla ostrożności wstrzymano. Jedyną komendant z Brodnicy,

zarządzenie Centrali przewidującej dywersję wśród żołnierzy niemieckich na szeroką skalę, wykorzystując do tego celu Polaków przymusowo wcielonych do armii niemieckiej. Jednocześnie polecił wiazać bezpośredni kontakt z maczmem Gestapo w Grudziądzu z Walterem Zisenerem, aby za jego pomocą zidentyfikować konfidentów Gestapo już znajdujących lub też pragnących znaleźć się szeregach ruchu podziemnego. Dania te otrzymał kierownik konspiracyjnego wywiadu w Grudziądzu „Saba”.

Zarządzenie nieco się opóźniło, Gestapo było już

IV/1. Korespondencja Fundacja - rodzina

1. Listo Janiny Walewycowicz z 12.04.1997
w sprawie uzupełnienia danych biograficznych
o rodzinie Neumannów, oryg. napis k. 1 s. 1
2. Listo Fundacji z 15.11.2010,
napis, kserokop. k. 1 s. 2
3. List Fundacji do Jacka Leuchiego
z 11.01.2011 - wydruk komput. listu
elektr. k. 1 s. 3

Janina Walentynowicz
ul. Starogardzka 5
83-010 Straszyn

Gdańsk, dn. 12.04.1997r.

Wpłynęło dnia 15.03.97
L.dz. 917/SE/97

FUNDACJA
Archiwum Pomorskie
Armii Krajowej

ul. Garbary Wielkie 2

T O R U Ń

Dot: Neumanna Zygmunta

Małżeństwo Neumann - Zygmunta i jego żonę Jadwigę przywieziono do więzienia Gestapo w Bydgoszczy w paźdz. lub początek listopada 1943r. w większej grupie aresztowanych w Toruniu członków PAP. Oboje zostali umieszczeni w celach obsadzonych przez Polaków (dla Niemców były oddzielne cele). Jadwiga Neumann była ze mną w jednej celi, od niej dowiedziałam się, że wmuszono jej mężowi legitymację II-ej grupy narodowości niemieckiej przez niemieckiego burmistrza Torunia, który będąc zapalonym myśliwym domagał się otwarcia sklepu ze sprzętem myśliwskim. Zygmunt Neumann był do wybuchu wojny właścicielem takiego sklepu, ale bez takiej legitymacji nie mógłby zajmować się handlem bronią i sprzętem myśliwskim. Fakt przynależności do organizacji konspir. PAP i dostarczenie jej broni, za co został skazany na śmierć i ścięty, świadczy o jego prawdziwej przynależności narodowościowej. Tak samo słaba znajomość języka niemieckiego Jadwigi N. po 4-ch latach okupacji, świadczyła o tem, że w ich domu używało się tylko języka polskiego. Podkreślam poza tem, że cała rodzina po tragicznej śmierci męża i ojca pozostała do dziś w Polsce. Neumann Jadwiga i jej córka Krystyna (syn zmarł) mieszkają w Poznaniu, ul. Bukowska 134E/11.

Janina Walentynowicz
/Janina Walentynowicz/

FUNDACJA

GENERAŁ ELŻBIETY ZAWACKIEJ

ARCHIWUM I MUZEUM POMORSKIE ARMII KRAJOWEJ
ORAZ WOJSKOWEJ SŁUŻBY POLEK

Toruń, 15 XI 2010

2

L. dz. 3548/Pom-410/10

- prośba o udostępnienie
adresu
+ „Biuletynu”

Pani
Krystyna Neumann
ul. Bukowska
60-398 Poznań

Szanowna Pani !

Zapewne jest Pani zaskoczona pismem Fundacji. Na pewno Pani wie, że w naszym Archiwum gromadzimy materiały źródłowe na temat działalności Ojca Pani śp. Zygmunta Neumanna, zamordowanego przez Niemców żołnierza konspiracji. Materiały są opatrzone sygnaturą M : 899/1602 Pom.

Niedawno zwrócił się do nas, pochodzący z Chełmna, p. Jacek Lewicki, który przygotowuje monografię łowiecko-historyczną, poświęconą Ziemi Chełmińskiej i Pomorzu.

Śp. Zygmunt Neumann w okresie międzywojennym prowadził skład broni i amunicji pod nazwą „Pomorska Spółka Myśliwska”. Autor przyszłej monografii chciałby nawiązać kontakt z Rodziną śp. Zygmunta Neumana. Czy mogę podać zainteresowanemu Pani adres ?

W załączeniu pozwalam sobie przesłać najnowszy numer „Biuletynu” Fundacji.

Łączę pozdrowienia i wyrazy szacunku.

Z poważaniem

Elżbieta Skerska
.....
Elżbieta Skerska dokumentalistka

*odp. na list był
telef. p. K. Neumann
dn. 11.01.2011*

ef

BIURO FUNDACJI • 87-100 TORUŃ
UL. PODMURNA 93
TEL. 0048 56 65 22 186
www.um.torun.pl/AK, www.zawacka.pl, fapak@wp.pl

KONTO:
82 1090 1506 0000 0000 5002 0244

KRS 00000 41692

----- Original Message -----

From: fapak@wp.pl

To: Jacek Lewicki

Sent: Tuesday, January 11, 2011 7:52 AM

Subject: [SPAM]

3

Szanowny Panie,

Uprzejmie informuję, że otrzymałam wiadomość od córki śp. Zygmunta Neumana, która zaznaczyła, że nie posiada żadnych pamiątek po Ojcu, a sama nie posiada wiadomości na interesujący Pana temat.

Z poważaniem

Elżbieta Skerska

dokumentalistka działu: Archiwum Pomorza

Fundacja Generał Elżbiety Zawackiej

ul. Podmurna 93

87 - 100 Toruń

www.zawacka.pl

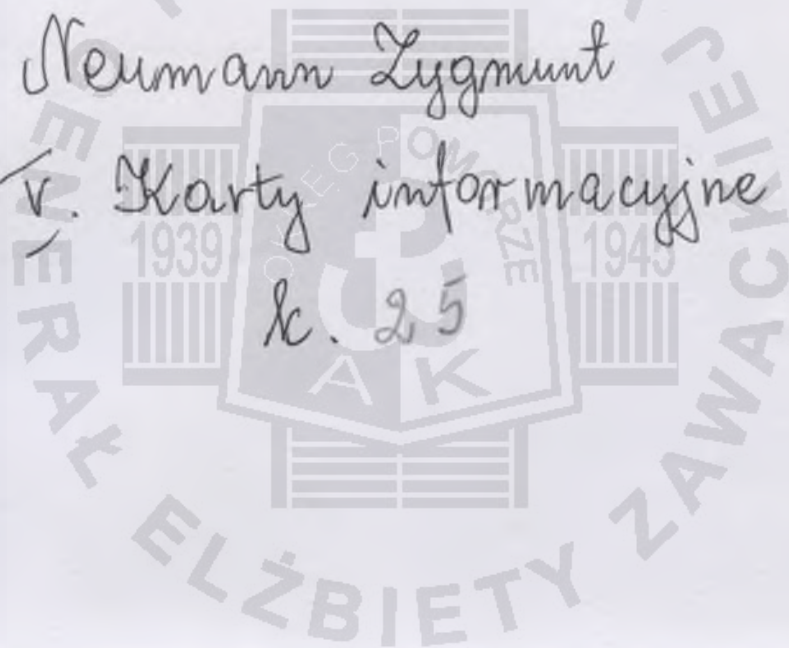

T: M: 899/1602 Som.

Torun

Neumann Zygmunt

v. Karty informacyjne
k. 25

Towar 1
P17P
+ Mieszko Zygmunt z Towarza (II grupa Vitebski)
ul. Karłowicza 32

skazany na karę śmierci "za udział w doświadczeniach zamachu na III Rzeszę przez przygotowanie partanii zbrojnego majęcego na celu odwołanie w rozszerzonej granicach nowej Polski" wyrok wykonany 17 VIII 1944 r.

zob. Bator, Łukaszewicz Pomara 1962/13

firmie broni palnej

K. Cichoszowski 5 sierpnia 1944

Memorandum Zygmunt

Termin
grzeszczak

na "dokument" Warszawski
zorganizator pt. Warszawa

2

1939-1943

choc, Lupa

1939

1945

ENERGIA
ELŻBIETY ZAWACKIEJ

Polan
PAP

3
Niemcom Tygumit, w 5. I. 1945 r.,
okrytych polskimi, starożytnymi i nowymi myślowymi
i samodzielnymi organizacjami w Polanie. Czynności PAP
obstawiały organizacje kilka lat przed wojną. Artykuły
i paragrafy z 1943 r., których nie było i nie było
sąd w Gdansk. Wyrok wykonano w 1944 r.

Ciechanowski str. 371

Neumann Zygmunt

Towin

PAP

4

rob. list J. Naleutywnia 26.05.91 L.d. 312/A/9,

Odniezita uformowic odosw po stracanych
Zygmuntowi Neumannic. Jej ciotka obiecala Nale-
utywnia przyjac kserokopie wszystkich dokumentow
jej ojca.

Heu

Neumann Zygmunt
zob list J. Walentyńskiego z 89-10-025
Toruń
PAP

†† Zygmunt Neumann - ur. 5.01.1888r. Kupiec zamieszkały w Toruniu przy ul. Łaziennej. Jako właściciel sklepu z artykułami myśliwskimi zaopatrywał PAP w broń i amunicję. Aresztowany przez Gestapo w 1943r. Skazany dn. 17.08.44r. przez Sąd Krajowy w Gdańsku na śmierć. Wyrok wykonano 13.10.44r. Pochowany na cmentarzu Zaspa/Gdańsk.

†
1944

starsi, NEUMANN ZYGMUNT

ps. "Lufa", stopień komsp. chorągwie.
szef uzbrojenia x 1940 - ix. 1943.

aresztowany ix 1943, więzienie Gestapo
Bydgoszcz.

Skazany na karę śmierci w 1944 r.

119. dokument II Cz. Majewskiego.

H. Zaw.

TORUN
PAP 6

Neuman Zygmunt
zob. list 2-dz. 312/1/91 Hannu

Towia

7

odwiedziła siostry Zygmunt
Neumane w Poznaniu, która obiecała jej przyjechać
Ksenkowie wszystkich dokumentów dotyczących jej Ojca

24

Neumann Zygmunt Toruń 8
P.P.

ur. 5.I.1895r w Józefowie pow. Włocławek,
zaim. w Toruniu. Posiadał II stopień narad.
Aresztowany 15.XI.1943r za dostarczenie broni
Komendantowi „Brigady Lomakowskiej” Partii
Polskiej. Skazany na karę śmierci.

Fill. Inf. Reem. Farniski 18
art. 7. Zarawskiego P.P. s. 114

+

st sier. Neuman Sigmunt "Lufa"

Toruń
PAP 9

cler & konspiracji, zbrojmistrz 1939-
1943, VI 1943 aresztowany -> więzienie
Gestapo Bydgoszcz, 1944 szkodny we
karę śmierci

wsp dokumenty Cz. Hajewskiego

K.G.

Toruń
PAP

12

NEUMANN ZYGMUNT

Stracony w więzieniu Gdańsk, ul. Kurkowa
dnia 13.10.1944 g. 12⁰⁰.

Chudy, Zaspa ..... AK str. 202

le. Jan

Stowarz.
PAP

15

Neumann Zygmunt

mg listu Janiny Halentynowicz z 20.01.93
Neumann wraz z żoną byli osadzeni w mie-
steczku Gestapo w Bydgoszczy w 1943 r.
w celu poddania więźniów politycznych; byli
wraz z innymi poddani torturom.

J. Halentynowicz posiadała go w tymże więzieniu
w październiku 1943 r.

zob. T.: Schaddach Janina, zam. Halentynowicz

KP/II 93

Neuman Zygmunt

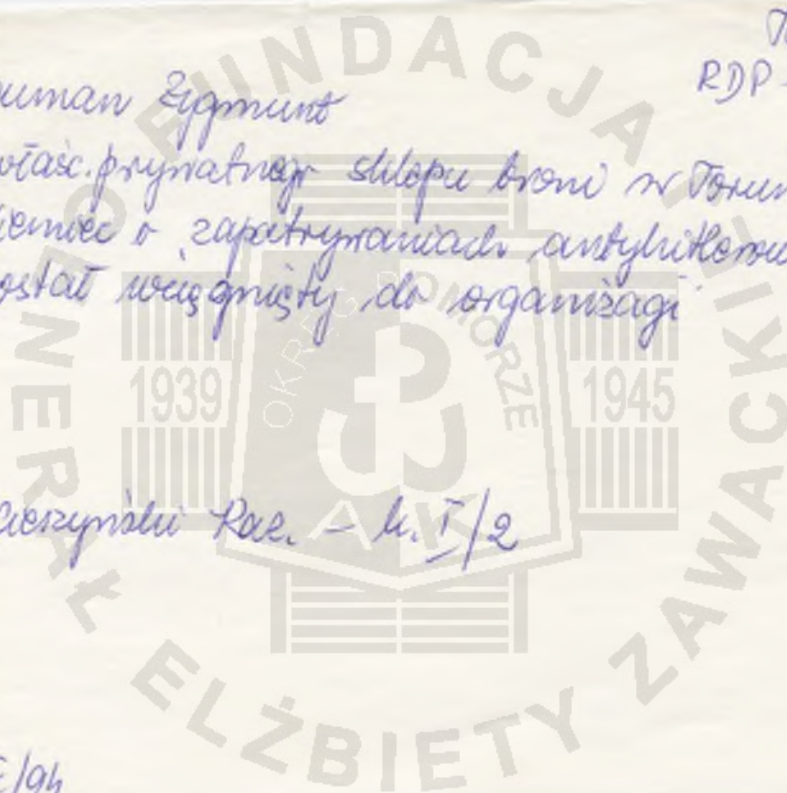
właśc. prywatnej stłopy broni w Toruniu,
Niemiec o zapatrzyaniach antyhitlerowskich,
został włączony do organizacji

Cieszynski Roz. - k. 1/2

KP- 8/94

Toruń
RDP - PAP

14

TORUŃ
GRUNW.-PAP

NEUMANN Zygmunt / ~~DN~~ /,ps.

15

Niemiec, właścic. sklepu z bronią myśliw. i warsztatu rusznikarskiego przy ul. Łaziennej w T-niu. Udostępniał swoje radio do słuchania rozgłośni alianckich członkom org. Grunwald m.in. Bernardowi Thrunowi i Czubakowi / I.N. /, zamieszkałem przy Rynku Starom. Neumann i Czubak zostali areszowani przez g-po i ścięci. / ~~ktedyż~~ w 1944/

źródło :

oświadcz. świadka St. Jaranowskiego w teczce osob. Bernarda
THRUNA APTor. ZW ZBoWiD,
spis 4/473, s.37

KAPat. '94

Neumann Evgmunt
dabr. Lufa

Toni
Grunwald

16

zbrojnistw 1939-43

Haszkiaroz 2, z dziejów ruchu oporu...
Recr. Tor. 15 s. 53

KP-94

Neuman Z.
- sierż.

Toruń
SZP

17

W XII.1939r. kontaktował się z nim T. Grygier,
emisariusz z roznania, wysłany celem zorientowania
się o możliwościach organizacji grup
konspiracyjnych na Pomorzu.

A. Gąsiorowski, "Geneza ....", str. 103

K.Wojt./VI.1994.

TORUN

18

NEUMANN

zam. ul. Ładenna 32, właściciel sklepu
z bronią w Toruniu. Należał do II grupy
Volkshisty, aresztowany 15 listopada 1943
za dostarczanie broni PAP-owi. 2 tygodnie
sądu sędzi.

Jx/94 Jaszowski, Gestapo, s. 120

NEUMANN ZYGMUNT

TORUŃ PAP

Ur. 5.I.1895r., zam. w Toruniu przy ul. Matejki 32, właściciel sklepu z bronią, mający II grupę nln. W nakazie aresztowania stwierdzono, że dostarczył broń komendantowi RDP. Skazany razem z Leonem Sanderem, członkiem kierownictwa RDP w Toruniu, przez sąd krajowy w Gdańsku. [skazany na śmierć?]. Wg informacji Janiny Walentynowicz z d. Schaddach wraz z nimi na karę śmierci skazani zostali: Józef Nowak (RDP), Feliks Makowski i Władysława Kamińska.

Zr.: T.Jaszowski, PAP..., [w:] Walka podziemna,
s. 313.
MGr'95

NEUMANN Zygmunt P.A.P.
Toruń 20
ps. Duża

Urodz. 5 I 1890r w Józefowie pow. Koł
Był z pochodzenia Niemcem. Został
zaprzysiężonym członkiem tajnej orga-
nizacji Golska Armia Konstania
Został zgilotynowany w więzieniu w Gdań-
sku 13 X 1944r.

Zob. Słownik Biogr. Kosp. Pom. t. 3 str 119
Fundacja Archiwum Pomorskie AK
Toruń. 1997r

J. Białos, 2003

t.

Neumann Zygmunt

st. siw.

ps. „chor. Lofa”

Zbrojmistrz

Forum

OKO
„Grunwald”

21

zob: pr. mjr. H. Beszyński, Pozakonstac
orp. korp. N. m. Forum w l. 1933-45,
s. 34; bibl. Fund.

SS. XII '04

Toruń 22
Paź

+ Neumann Zygmunt

Mienniec, właściciel sklepu i
warsztatu broni w Toruniu;
w 1944 skazany na śmierć - wyroki
wykonano.

zob. Dł. Wechrowski, Materiały,
cz. III s. 4

Wsk. XI'04

+ Neumann Zygmunt

Toruń

23

Mieszkał z Torunia, należał do Polskiej Armii Powstańczej,
właściciel sklepu i warsztatu broni myśliwskiej.
W 1944 roku skazany na karę śmierci - wyrok wy-
konano.

Kob. Spuścizna Józefa Kopca

8. IV / 16

M 18/08

Neumann Zygmunt Tom 24
PZP

zob. Chrzanowski B., Gesiorowski A.,
Steyer H., Polska Podziemia
na Pomorzu..., Gdańsk 2005,
s. 380

nr. 1/15

Neumann Lygmuht
"Lufa" Tomi 373 25

zob. Gąsiorowski A., Polska
Armia Powstańcza..., Tomi 1997,
s. 31, 71-72, 101, 109-110.

nr. 1, '15

córka Neumann Jadwiga
Poznań, ul. Bukowska
dostarcz. materiały:
Walentynowicz Janina-Gdańsk

M-899/1602

Toruń
PAP-AK

13-10-44

~~Nowak~~ Zygmunt
+ Neuman

Neumann Zygmunt

